

MAKSİM GORKİ

MUJİK

Çeviri: MEHMET ÖZGÜL

MAKSİM GORKI

MUJİK

Mujik, Maksim Gorki

© 2014, Can Sanat Yayınları Ltd. Şti.

Tüm hakları saklıdır. Tanıtım için yapılacak kısa alıntılar dışında yayıncının yazılı izni olmaksızın hiçbir yolla çoğaltılamaz.

1. basım: Mart 2014, İstanbul

Bu kitabın 1. baskısı 1 000 adet yapılmıştır.

Yayına hazırlayan: Sabri Gürses

Kapak tasarımı: Utku Lomlu / Lom Tasarım (www.lom.com.tr)

Kapak baskı: Azra Matbaası

Litros Yolu 2. Matbaacılar Sitesi D Blok 3. Kat No: 3-2

Topkapı-Zeytinburnu, İstanbul

Sertifika No: 27857

İç baskı ve cilt: Özel Matbaası

Davutpaşa Cad. Emintaş Kâzım Dinçol San. Sit. No: 81/39, Topkapı, İstanbul

Sertifika No: 26699

ISBN 978-975-07-1968-4

CAN SANAT YAYINLARI

YAPIM VE DAĞITIM TİCARET VE SANAYİ LTD. ŞTİ.

Hayriye Caddesi No: 2, 34430 Galatasaray, İstanbul

Telefon: (0212) 252 56 75 / 252 59 88 / 252 59 89 Faks: (0212) 252 72 33

www.canyayinlari.com

yayinevi@canyayinlari.com

Sertifika No: 10758

MAKSİM GORKİ

MUJİK

ROMAN

Rusça aslından çeviren

Mehmet Özgül

♥can

Maksim Gorki'nin Can Yayınları'ndaki diğer kitapları:

Yaşanmış Hikâyeler, 1987

Çocukluğum, 2013

İnsanlar Arasında, 2014

MAKSİM GORKİ, 1868'de Rusya'da doğdu. Babasını 5 yaşında kaybetti, annesinin yeniden evlenmesi üzerine büyükbabasının yanına gönderildi. Ancak birkaç ay okula gidebildi; sekiz yaşından itibaren çeşitli işlerde çok ağır koşullarda çalışmaya başladı. Böylece Rus işçi sınıfının yaşamını çok yakından tanıdı. Gerçek adı olan Aleksey Maksimoviç Peşkov yerine Rusçada "acı" anlamına gelen Gorki soyadı aldı. İlk öyküsü *Makar Çudra* (1892) Tiflis'te çalıştığı dönemde yayımlandı. Dergilerde yayımlanan ilk öykülerinin ardından, en iyi öykülerinden sayılan *Yirmi Altı Adam* ve *Bir Kız'la* (1899) birlikte ünü hızla yayıldı. İlk romanı *Foma'yı* (1899), *Üçler* (1900) izledi. *Ana* (1906) adlı romanını Rus devrimci hareketine adadı. 1902'de *Ayaktakımı Arasında* adlı ünlü oyununu yazdı. "Fırtına Kuşunun Türküsü" adlı şiiri, hem yayımlandığı derginin (*Jizn*) kapatılmasına hem de yazarın tutuklanmasına neden oldu; ancak dış ülkelerden gelen protestoların da etkisiyle Gorki salıverildi. 1905 Devrimi'nde önemli bir rol oynayan Gorki, 1906'da önce ABD'ye gitti, ardından İtalya'da yedi yıl siyasi sürgün olarak yaşadı. 1913'te ülkesine döndü, Rusya'nın Birinci Dünya Savaşı'na girmesine ve 1917'de Bolşeviklerin iktidara gelmesine karşı çıktı. Ancak 1919'dan sonra Lenin hükümetiyle işbirliği içine girdi. 1913-1923 yılları arasında başyapıtı sayılan *Çocukluğum*, *İnsanlar Arasında* ve *Benim Üniversitelerim*'den oluşan otobiyografik üçlemesini yayımladı. Devrim sonrası yaşadığı düş kırıklıklarından ötürü 1921-1928 yılları arasında İtalya'da kaldıktan sonra Stalin döneminde Sovyetler Birliği'ne döndü. 1934'te kurulan Sovyet Yazarlar Birliği'nin ilk

başkanı oldu. Toplumcu gerçekçilik olarak adlandırılan edebiyat yaklaşımının ortaya atılmasına katkıda bulundu. Son dönem yapıtlarının hemen hepsinde devrim öncesi yılları ele aldı. 1936'da kuşkulu bir ölümle Moskova'da hayata veda etti.

MEHMET ÖZGÜL, 1936 yılında Nevşehir'de doğdu. İlk ve ortaokulu Avanos'ta, liseyi Kuleli Askerî Lisesi'nde bitirdi. Rusça öğrenimine lisede başladı. 1959'da Ankara Üniversitesi, Dil ve Tarih-Coğrafya Fakültesi Rus Dili ve Edebiyatı Anabilim Dalı'nı bitirdi. 1979 yılına kadar çeşitli askerî okullarda Rusça öğretmenliği ve yaz aylarında Rus yazarlardan çeviriler yaptı. Emekli olduktan sonra bütünüyle yazınsal çeviriye yöneldi. Tolstoy, Gorki, Gogol, Dostoyevski, Çehov, Ehrenburg, Aytmatov, Simonov, Yevtuşenko gibi, Rus edebiyatının önde gelen yazarlarının yapıtlarını dilimize kazandırdı.

I

Taşra kentlerinde aydınların hepsi birbirini yakından tanır, bu yüzden de aralarında konuşulmadık şey kalmamıştır neredeyse. Eğer böyle bir çevreye yeni bir insan girecek olursa, herkesin dikkatini üzerine çekmesi çok doğaldır; ilk günler onunla ilgilenirler, gelişine sevinmiş gibidirler, adamı tanımak için uzaktan ölçüp biçerlerken arada bir sataşanlar da çıkar. Adamcağız, ölçülerine kolayca uyan biriye ona hemen bir nitelik yakıştırırlar; iş, böylelikle kapanır ve onu aralarına alıp kendilerinden biri sayarlar. Ama dar çevrelerine uymayan biriye kimse aldırış etmez ona: Adama da köşesine çekilip kendini içkiye vermekten başka çıkar yol kalmaz, toplumun dışına itilmiş biridir o artık.

Nedense bir adamı tanımlamakta tuhaf bir aceleciliğimiz vardır, yanımıza sokulan birine şöyle ya da böyle bir sıfat yakıştırmaya can atarız. Bu ivenceliğimizin sonu çoğu kez ne olur bilir misiniz? Yeni tanıdığımız birinin karakter inceliklerini göremez, belki de bile bile gözden kaçıırız. Çünkü ölçülerimizden hiçbirine sığmayan bu incelikler o insanı tanımamıza engel olmaya başlamıştır. Sık sık öyle durumlar olur ki, bir adamın kendine özgü karakter incelikleri dışarıdan fark edilmediği, görmezlikten geldiği için o kişinin özgünlüğü olmaktan çıkar;

bazı durumlarda da çevresindekilerin umursamazlığından etkilenen adam, başkalarına benzememekten korkarak karakterinin onlara uymayan yönlerini budamaya çalışır. Eğer bu karakter özellikleri fazlaca sivriyse adama karşı büsbütün düşmanca bir tavır takınılır. Kilise kapısında arkadaşlarından birkaç metelik fazla sadaka topladı diye bir dilenci de kıskanılıp horlanmaz mı?

Mimar Akim Andreyeviç Şebuyev bizim kentte göreve başlayalı altı ay geçti geçmedi, herkes ondan söz etmeye, yeni mimarımız da kentin aydın çevrelerinde aranan bir konuk olarak boy göstermeye başladı. Herkesin ilgisini çekmesine karşın hoşnutlukla karşılanmıyordu aslında. Hakkında verilen yargılar değişik olmakla birlikte ona karşı çekingen, soğuk, bir mimar için kırıcı, güvensiz ve düşmanca davrandıkları bir gerçektir. Şebuyev kolay tanımlanır bir adam olmak şöyle dursun; gün geçtikçe zındıklığını, kuraldışılığını daha fazla açığa vuruyordu. Kentin ileri gelenlerini birbirinden ayırmadan hepsine eşit derecede gidip geliyor olması ona karşı beslenen düşmanlığı körüklemekteydi. Her arkadaş çevresinin kendi zevkleri, kendi kuralları, kendi düzeni vardır; bir çevrenin insanlarını birbirine bağlayan sıkı fakat görünmez bağlar, bu insanları başka çevrelerden değişik gösterir. İşte Şebuyev kendini bu bağlarla bağlamak bir yana, bu bağları birbirine dolaştırmaya, hatta koparmaya çalışıyor gibiydi. Onun bu cüreti, hatır tanımaz tavırları insanları kızdırmakla kalmıyor, ona karşı duyulan ilgiyi de artırıyordu.

Dış görünüşüyle de hemencecik göze çarpan bir adamdı Şebuyev. Damarlı kalın boynu üstündeki kocaman kafası, tıknaz bedeniyle uyumsuz görünen uzun kolları otuz yaşlarındaki bu adamın doğa tarafından aceleyle getirilip yaratılıverdiğini düşündürüyordu insana. Şebuyev'in kaba saba, kemikli bir yüzü, gözlerini fazlaca

derine kaçmış gösteren çıkık, geniş bir alnı vardı. Sarı bıyıklarının üzerinde gaga gibi duran kemerli çirkin burunu, karşısındakini küçümsercesine kıvırdığı kalın alt dudağı yüzüne alaycı, tatsız bir görünüm veriyordu. Şebuyev'in çirkinliğini örten tek şey canlı, parlak gözleriydi. Gülümsediği zamanlar yüzü zeki, babacan bir görünüm alır, fakat gene de insanlara tepeden baktığı sezinlenirdi. Şebuyev kendine güvenen bir sesle bağıra bağıra konuşurdu; konuşurken ellerini kollarını salları, sanki bundan ayrıca bir güç alırdı. Yontulmamışlık, kaba sabaalık yalnız dış görünüşünde değil, sesinin çınlayışında bile vardı. Giyimine gelince; sık dokunmuş, kalın kumaştan giysilerle görülürdü hep. Bedenine tam otursun da, moda uyuyor mu, uymuyor mu, hiç aldırmaz etmezdi. Bir gün bakmışsınız boğazına değin düğmelenmiş, subay kaputuna benzer uzun bir redingotla çıkagelmiş; ertesi gün ise enine gelişmiş bedeninde Avusturyalıların giydiği cinsten kısa bir ceket vardır. Bu da başkalarını çileden çıkarmaya yeterdi.

Aklı başında, zeki bir adam olan Doktor Kropotov bir gün, "Madem başkalarına benzememeye çalışıyor, bunu bir de giyimiyle vurgulamasına gerek var mı? Dış görünüşüyle dikkat çekmek istiyorsa alları, maviler giyse ya!" dedi.

Bizim doktor oturaklı, düzensever bir adamdı. Yaya kaldırımında yürürken önüne bir taş çıkacak olsa, bastonunun becerikli bir vuruşuyla taşı yolun ortasına fırlatır; sonra da kendisini örnek almalarını istercesine sağa sola dik dik bakardı. Sorunlarını çoktan çözüme bağlamıştı, böylece yaşamında her şey onun için basit, anlaşılır bir hal almıştı. Sakin bir duruşu, etkileyici bir görünüşü, inandırıcı bir konuşması vardı. Hastalarını çoğunlukla tüccarlardan seçer, kumarda fazla para sürmezdi. Evlenecek iyi bir kız aradığı söyleniyordu.

Bu uzun boylu, sağlıklı, dik duruşlu adamın zarif bir hareketi de, konuşurken bir eliyle sarı gür sakalını ağır ağır sıvazlamasıydı.

Şebuyev onu daha ilk karşılaşmalarında şaşkına çevirmişti.

Biraz gücenik, “İnsaf! Bu ne biçim adam a dostlar!” dedi. “Kafasının içi arapsaçı gibi karmakarışık. Beyninde ne belirli bir dünya görüşü ne de benim için önemli olan, ona kentimizin ileri gelen, okumuş bir adamı dedirtecek bir şey var. Zekâsının üstünlüğüne bir diyeceğim yok; gel gelelim kaba, katı, mantığın disipliniyle yontulup parlatılmamış bir zekâ bu...”

Doktor konuşmalarında o kadar çok sıfat kullanırdı ki, belirtmek istediği bir şeyi, çevresini tuğlayla örer gibi sıfatlarla örer kapatırdı. Erdemlerinden biri de liberallik olan doktor, Varvara Vasilyevna Liyubimova'nın cumartesi toplantılarını kaçırmamayı görev bilirdi.

Bu kadının çevresindeki topluluk, kentin en ilginç insanların oluşturduğu, küçük fakat en sıcak arkadaş grubu sayılırdı. Varvara Vasilyevna dostlarının büyük saygısını kazanmıştı. Kadının ne iş yaptığına gelince: Asıl mesleği ebelikti ama yurtdışında gördüğü bir öğrenimden dolayı doktorluk diploması almış, sonra da hiç doktorluk yapmamıştı. Bununla birlikte, diploması sayesinde yatılı bir kız okulunda ve pazar günleri çalışan başka bir okulda sağlık dersleri verme olanağı elde etmiştir; bu olanağı ona valinin karısının sağladığı biliniyordu. Valinin karısıyla aralarından su sızmadığına göre onun gibi cana yakın, etkileyici kişiliği olan bir kadına bu gibi olanaklar sağlandıysa çok muydu? Varvara Vasilyevna kültürlü, çalışkan, alçakgönüllü bir kadındı; ayrıca, günümüzde nesli giderek tükenen, o çarpıcı Rus güzellerinden biriydi.

Uzun, biçimli bir vücudu, iri göğüsleri, yuvarlak bir yüzü vardı; kestane rengi saçları kalın bir örgüyle ensesin-

de toplanmıştı. Başını dik tutarak salına salına yürüyüşü ona atak, gururlu bir hava verirdi. Siyaha kaçan kaşların gölgelendirdiği lacivert gözlerinin bakışı öylesine tatlıydı ki, bu okşayıcı, rahatlatıcı, zeki bakışlar karşısında insanın Varvara Vasilyevna'ya derin bir saygı, aynı zamanda da onun hoşuna gitmek için büyük bir istek duymaması elinde değildi. Hele o gülücükler, o gülücükler! O sevimli, güzel yüzün gülümsemesi karşısında kimin içi erimezdi ki!.. Varvara Vasilyevna kısa tümcelerle, az konuşan bir kadındı. Göğüsten gelen yumuşak sesinden onun yalın, yapmacıksız bir insan olduğunu hemen anlayıverirdiniz. Evindeki gürültülü toplantılarda şamatacı konuklar arasında onun ölçülü davranışları, suskunluğu daha bir göze çarpardı. Varvara Vasilyevna'nın bir tuhaflığı vardı; o da kadınlardan hoşlanmayışı, Tatyana Nikolayevna Liyahova'dan başka kadın arkadaşının bulunmamasıydı.

Tatyana Nikolayevna, pazar okulunun yöneticisiydi ve işini bütün varlığıyla severdi. Onun, iyiliklerinin tükenmez kaynağı olan yüreği de tıpkı sevimli yüzü gibi canlı, heyecanlı, ışık saçan parıltılarla dopdolu olmalıydı. Tatyana Nikolayevna bundan sekiz yıl önce, üniversiteyi yeni bitirmiş tek oğlunun tutuklandığı gün, kalp yetersizliğinden ölen saygıdeğer sulh yargıcı ve yargıçlar kurulu başkanı Matvey Kirilloviç Liyahov'dan dul kalmıştı. Bayan Liyahova kocasını gömdü, oğlunu Perm Hapishanesi'ne yolcu etti, evine döndükten sonra da kendini, her şeyiyle bağlı olduğu okuluna adadı. Aynı yıl oğlunun ölüm haberi geldi. Oğlunun öldüğünü, adına gönderilen bir yazıdan öğrenen Tatyana Nikolayevna'nın, iyilik dolu gözlerini korkuyla göğe kaldırıp, titreyen bir sesle, "Tanrım, neden bunlar? Ben ne yaptım?" dediği söylenir.

Ama üç gün sonra gene işine sarıldı. Okul onun için bir tapınak gibiydi, bu nedenle orada kutsal bir heyecan ve sarsılmaz bir inançla bıkmadan usanmadan çalışırdı.

Ufak tefek, cılız, sinirli bir kadıncağızdı. Pembemsi yüzü kırışıklarla kaplıydı, bu kırışıklar arasında çocuksu, duru bakışlı bir çift güzel göz, sönmeyen bir çift kandil gibi parlar dururdu. Ütülü siyah yün giysisini gün boyu sırtından çıkarmazdı. Koltuğunun altında birtakım kitaplar, yüzünde eksik olmayan bir kaygı, kentın sokaklarında küçük adımlarla oradan oraya koşturur dururdu. Ya öğrencilerine özel ders için öğretmen aramakta ya da bezgin, hasta bayan öğretmenleri evlerinde ziyaret etmektedir. Yüreciği oğlunun özlemiyle yanan bu kadın kadar kim bezgin, yorgun insanları avutabilir, onlara destek olabilirdi ki? Arada bir kadıncağızın inancıyla alay edenler çıksa da onu sevmeyen yok gibiydi. Onun inandığı şeyler kendisi kadar saf ve temizdi.

Yanında yaşamın düzensizliklerinden söz açıp, mutluluğa giden yolun ne olduğu sorulacak olursa hemen canlanır, heyecandan titreyen minicik ellerini önünde kavuşturarak yalvaran bir sesle, "Ah, dostlarım, yaşam hiç de sizin bildiğiniz gibi değildir!" derdi. "Güçlüklerin çözümü öylesine kolay ki! Bilinçle yaşayan, eleştirel düşünen insanların sayısını artırın, bakın sonunda neler oluyor? Eğer halka gerekli eğitim verilebilse bu dünyanın düzeni yeniden kurulur, yeni yaşam biçimleri kendiliğinden filizlenir, inanın bana!"

Şebuyev'le ilk karşılaşmalarında adamcağıza düpedüz surat astı. Öyle öfkeliydi ki, yanındakilere gülünç gelen bir somurtkanlıkla sandalyesinden fırladı, Şebuyev'den özellikle kaçtığını göstermek için salonun ta öbür köşesine kadar gitti. Sinirden tir tir titriyordu.

"Aklınıza şaşıyorum!" dedi oradakilere. "Bu adamın ilgi duyulacak nesi var? Bana kalırsa manen çökmüş, bencilin biri. Hiçbir şeye inancı kalmamış, iğrenç, sevimsiz, can sıkıcı bir herif!"

Bir gün Varvara Vasilyevna'nın evinde Doktor Kropotov ile Tatyana Nikolayevna, aydınların toplumdaki işlevi konusunda ateşli bir tartışmaya tutuşmuşlardı

Doktor, "Saygıdeğer Tatyana Nikolayevna, kanımca bizler geçmişten bize kalan sağlam inançlara, atalarımızın kutsal öğütlerine sınıksız sarılmalı; büyük reformlar çağı ürünlerinin mirasını korumalıyız," dedi etkileyici bir sesle.

Tatyana Nikolayevna öfkeden ellerini kollarını sallamaya başladı.

"Nasıl yani, sokak başlarındaki kulübe bekçileri gibi mi, yoksa yol boyunca dizilmiş ağaçtan direkler gibi mi?.. Aydınlar için ne yüce, ne kahramanca bir görev doğrusu! Doktor, söylediklerinizden utanmalısınız!"

Doktor hoşgörüyü gülümsedi.

"Aman, kızmayın saygıdeğer Tatyana Nikolayevna. Size göre aydınların işlevi ne olmalıdır?"

Tartışmanın en ateşli anında içeri Şebuyev girdi. Tatyana Nikolayevna onu görür görmez adamcağıza saldırdı.

"Alın işte biri daha! Ee, söyleyin bakalım beyefendi, bu konuda siz ne diyeceksiniz?"

Şebuyev yüzünde babacan bir gülümsemeyle elini uzattı.

"Size ilk sözüm, 'merhaba', olacak Sayın Tatyana Nikolayevna!"

"Ah, sizin şu nezaketiniz! Şimdi nezaketi bırakın da söyleyin bakalım: Siz 'aydınlar' sözünden ne anlıyorsunuz?"

Tatyana Nikolayevna, mimara onu çimdikleyecekmiş, ısıracakmış gibi davranıyordu.

"Aydınlar mı dediniz? Onlar çavdar çiçekleridir."

Tatyana Nikolayevna bir an şaşırıldı, olduğu yerde donup kaldı. Sonra gözleri parladı, bir sevinç çılgılığı attı:

“Nasıl? Ne dediniz, ne dediniz?”

“Siz hiç çavdar çiçeği gördünüz mü?”

“Çavdar çiçeği mi? Aman ne zekice bir buluş, ne yerinde bir söz! Siz gerçekten zeki bir insansınız, Akim Andreyeviç. Sizi manen çökmüş biri sandığım için beni bağışlayınız.”

Varvara Vasilyevna gülümseyerek atıldı:

“Durun bakalım, hemen sevinmeyin. Akim Andreyeviç henüz yeni bir şey söylemedi ki... Aydınların, halk yığınlarının çiçeği olduğu bilinen bir şey. Şimdi ona aydınların işlevinin ne olduğunu sorun.”

“Hem de her yerde ve her zaman açan bir çiçek,” diye üsteledi Şebuyev.

“Bu söylediğiniz de yeni değil.”

“Biliyorum, yeni değil. Ama inanıyorum ki, yaşamın gündelik ekmeğinin¹ tohumu serpildiği zaman doğacak asıl değişim.”

“Peki, sizce bu ekmeği kim yiyecek?” diye sordu doktor.

“Kim mi? Mujik, yani köylümüz...”

Şebuyev bunu söylerken çok sakindi.

Tatyana Nikolayevna bir sevinç çığlığı daha attı.

“Öyle ya, halk! Halk, öyle ya! En önemli şeyin o olduğunu, yaşamımızın amacının halk olduğunu her zaman söyler dururum. Ah, Akim Andreyeviç, her şeyi ne güzel anlıyor, ne güzel anlatıyorsunuz!”

O günden sonra Tatyana Nikolayevna, Şebuyev’i de, çevresini saran birçok akli başında insandan biri saymaya başladı.

Şebuyev’le yakın arkadaşlık kuran biri varsa, o da koruyucu hekimlik dalında uzman doktor Pavel İvano-

1. Yeni Ahit, “Matta”, 6:9-13 (Y.N.)

viç Malinin'di. Pavel İvanoviç siyah güzel gözlü, siyah sivri sakallı, uzun saçlı, boylu boslu bir adamdı. Durmadan şiir yazar, yazdığı şiirleri de kalın dergilerde bastırır ama kendi şiirlerine karşı önemsizmiş gibi davranırdı. Onun bu konuda kendisiyle alay ettiği, şiirlerine nazireler yazdığı sık sık görülmüştür. Gerek kimi zaman güzel ve içten dizelerin bulunduğu bu şiirlerde gerekse bunlara yazdığı alaylı nazirelerde insanın içini titreten bir hüznün, üzücü bir karamsarlık sezilirdi. Her zaman düşünceli, durgun olan Pavel İvanoviç'in toplantılarda neşelendiği pek görülmemiştir. Dünyasal olayların boşluğu, insan yazgısının gizemliliği, aklın ve duyguların çelişkiliği ve daha nice derin konular üstüne alçak sesle konuşur dururdu. Koruyucu hekimlik uzmanının yumuşak durgun sesi, söylediklerinin içe işleyen kötümserliğiyle karışınca dinleyenlerin içine bir hüznün çökerdi.

"Hadi, gene sızlanıp durma, Pavel İvanoviç," derlerdi onu susturmak için.

Buna hiç gücenmez, yüzünde kederli, iyicil bir gülümsemeyle arkadaşlarına bakarak sesini keserdi. Kentte onu herkesin sevmesinin en büyük nedeni katıksız bir içtenliğe sahip olmasaydı. Okşayıcı yumuşak sesiyle öyle şeyler söyler, güzel gözleriyle tatlı tatlı bakarken insanlara öyle sorular sorardı ki, onun yerinde bir başkası olsa adamı düpedüz terslerlerdi. Ama onu dinlerlerdi, karşısında utanıp sıkılarak gülümser, her sorduğuna yanıt verir, sevgi gösterirlerdi. Çünkü onun kimseyi kınayıp suçlamayacağını, amacının insanlarda iyi bir şey bulmak olduğunu bilirlerdi. Hem de aklını, duygularını acı veren bir ısrarla zorlayarak...

Mimarı Varvara Vasilyevna'nın dost çevresine sokan da Malinin'di. Şebuyev'le arkadaşlığı öğrencilik yıllarına kadar uzanıyordu. Birlikte tıp fakültesine başlamışlar, Şebuyev ikinci sınıfta oradan ayrılarak inşaat mühendis-

liği enstitüsüne geçmişti. Daha o zamanlarda düşüncele-
rinin başka yönde geliştiği anlaşılabilirdi, arkadaşlarına
fazla sokulmazdı. Geçimini ders vererek sağladığı, sık sık
da açılığa katlandığı biliniyordu. Ama yardım için ne bir
arkadaşına başvurmuştu ne de bir hayır kurumuna.

“Şimdi çok iyi anımsıyorum, köyündeki okulu bitirince anasına babasına haber vermeden kente kaçmış...
Yalnız başına sıkıntılı yıllar geçirmiş, sonra dışarıdan lise
sınavlarını vererek üniversiteye girmeyi başarmış. Onun
hakkında öyle çok şey anlatırlardı ki, bunların neler oldu-
đunu ayrıntılarıyla unuttum şimdi. Belleđimde kaldığına
göre onun için anlatılanlar hayli abartılı şeylerdi, bunları
duysa Şebuyev’in koltukları kabarıp gibime geliyor.”

Malinin’i dikkatle dinleyen Doktor Kropotov sakalı-
nı sıvazlamaya başladı. Bu, onun bir şeyler söylemek iste-
diğinin en şaşmaz belirtisiydi.

Arkadaşlarına sataşmaktan, onları iğnelemekten
hoşlanan, zaten dış görünüşüyle de hani balığına benze-
yen Surkov adındaki genç konuk yine dayanamadı,
“Dostlarım, doktor düşünce bulmak için sakalına başvu-
ruyor,” diye atıldı.

Doktor Kropotov bu delikanlıdan nefret ederdi, on-
ların tartışmadan durdukları görülmemiştir şimdiye ka-
dar. Ama bu sefer ona aldırış bile etmedi, Malinin’in an-
lattıklarından hayli etkilenmiş benziyordu.

“Bence, anladığıma göre, Şebuyev denen bu adam
bir kariyerist. Şöyle bir düşünün, üniversiteyi bırakıp
mühendislik enstitüsüne girmek ne demek? Bence bu-
nun bir anlamı olsa gerek... İnsanların acısını dindirme
mesleği olan doktorluk, mühendislikle hiçbir zaman kı-
yaslanamaz. Daha fazlasını söyleyeyim mi? Adamın köy-
lülüğü gözünün yukarılarda oluşunu göstermeye yetmez
mi?.. Bizim köylücükler hep böyledir zaten, gözleri para-
ya doymaz. Bu da doğaldır; çünkü para onlara göre her

şeyi satın alan, tüm engelleri dümdüz edip insanın önünü açan bir güçtür. Böyle yetiştirildikleri için suçlamıyorum onları. Yaşamları boyunca paranın gücüne, parası olanın sonunda haklı çıktığına tanık olmuşlardır. Moral yapıları bakımından köylülerin değişik bir konumda oldukları da ayrı bir gerçek. Bir baltaya sap olup köylülükten kurtulanların dahi ruhlarında sinsice bir para düşkünlüğü yatar. Fakat ben onları gene suçlamam. Çünkü açgözlülük doğal yapılarıdır, bunu onlara yaşam koşulları telkin eder. Aç bir insanın gözü doyar mı?..”

Surkov bu sefer edeplice bir tavırla sordu:

“Doktorcuğum, sizin bir esnaf ailesinden geldiğinizi biliyorum, doğru mu?”

“Doğru. Ee, ne var bunda?”

“Köylülüğün iyi bir değerlendirmesini yaptığınıza göre esnafın ruh yapısını da şöyle bir çizivermez misiniz? Ama günah çıkarma türünden olmasın, ana hatlarıyla dokunun, yeter.”

Doktor, Surkov’a nefretle baktı ve yanıt verdi:

“Beyefendiciğim, insanoglu zihinsel gelişiminin üst düzeyine çıkınca geldiği sınıfın birtakım tipik özelliklerini yitirir, bunu biliyorsunuzdur sanırım.”

“Yani bundan şunu mu anlayayım: Diyelim ki iyi bir felsefe öğrenimi görmüş domuzun suratı, zamanla Diyojen’in yüzünün soyluluğunu mu kazanır? Hayır, hayır, şaka yapıyordum, böyle bir değişim olamaz. Fakat siz şunu yanıtlayın: Esnaf gerekli değişime uğradığı halde köylü bir değişikliğe uğrayamaz mı?”

“Kentte yaşayan, daha kültürlü biri olarak esnafın bilinç düzeyi, ilkel bir dünya görüşüne sahip olan köylününkine kıyasla kendi kendini eleştirip geliştirmeye daha elverişlidir.”

Surkov’un başlattığı tartışma bitmek bilmezdi; çünkü durmadan kışkırtır, iğnelerde insanları. Onun bu sa-

taşmalarına, kızdırmalarına, çelişkili çıkışlarına alışkın olan arkadaşları bu sefer doktorla girdiği tartışmayı keserek Malinin'e, Şebuyev hakkındaki düşüncelerini sordular.

Fakat Malinin kaçamak yanıtlar veriyordu:

"Ne diyeyim, bilmem ki... Onu ben de ancak sizin kadar tanıyorum..."

Doktor Kropotov sabırsızlanıyordu:

"Siz şimdi lafı gevelemeyi bırakın; onun nasıl bir adam olduğunu, kendisini beğenip beğenmediğinizi söyleyin bize. Sizin gibi bir adamın değerlendirmesi bizler için önemli, çünkü siz, çünkü siz..."

Malinin, doktorun yüzüne sitemle baktı; inandırıcı bir sesle şunları söyledi:

"Ben, bir adam şöyle ya da böyledir, diye tanımlayamam. Doğru değildir böyle şeyler. Adamın ruh zenginliğini sınırlamış, belki de onu küçük düşürmüş olursunuz. Bununla birlikte onun bana benzemediğini söyleyebilirim ki, bu bile büyük bir erdemdir.. Güçlü bir adam, başka ne diyeyim?.."

Bu içe işleyen sözlerden sonra Şebuyev hakkındaki tartışma son buldu. Varvara Vasilyevna'nın evine gidip gelenlerin düşüncesine göre Malinin ev sahibesine âşık ve onun Şebuyev hakkında konuşmak istemeyişini iki genç erkek arasındaki kıskançlığa yordular. Oysa Malinin'in Şebuyev'le yakınlığı böyle bir yoruma yer bırakmıyordu. Onunla her gün buluşurdu, evine giderdi, birlikte gezmeye çıkarlardı. Ona sımsıkı bağlanmıştı. Şebuyev de ona karşı başkalarına olduğundan daha anlayışlı, daha yumuşaktı. Malinin'le konuşurken sesini alçalttığı bile olurdu.

Varvara Vasilyevna'nın dost çevresinde, Malinin ve yukarıda adı geçenlerden başka birkaç erkek daha vardı. Bunlardan biri olan Filip Nikolayeviç Hreptov uzun

boyu, çarpık bacakları, kambur sırtı, çapur yüzü ve gözlerinin bozukluğuyla hayli tuhaf görünümlü bir adamdı. Altın çerçeveli gözlüğü adamcağıza pek yardım etmiyor olmalıydı ki, bir şeye bakarken boynunu uzatıp kambur gövdesini öne doğru daha da eğmesi, parlak gözlerini hiç kırpmaması gülünç gelirdi insana.

Onu böyle dik dik bakarken görünce hedefinden gözlerini ayıramadığını, az sonra onun üzerine atılabileceğini sanırdınız. Zaten bütün dikkatiyle gözetleyen, yapışkan, yalnız kendisinin bildiği bir şeye tüm gücüyle inanmış bir insan hali vardı.

Zamanında üniversiteye gitmiş ama bitirememişti, şimdi kentte bir kitapçı dükkânı işletiyordu. Bir terzinin oğlu olması dolayısıyla esnaftan birçok akrabası, bir o kadar da arkadaşı vardı. Düğünlerde, vaftiz törenlerinde, doğum günü kutlamalarında kafayı çektiği yetmezmiş gibi, sık sık terzilerin, ayakkabıcıların, bakırcıların çağrılarına da “dostça” katılırdı. Bu gibi içkili toplantılara büyük önem verirdi, herhangi bir engel ileri sürmeden her türlü içki şölenine katılırdı. Sonra ahbablarına birtakım iş mektupları yazmayı hiç ihmal etmezdi. Onların aile işlerine bile karıştığı söylenirdi. Bir keresinde esnaf derneğinin belediyeye olan bir davasını üzerine almış, bu çetrefil işin başarıyla üstesinden gelmişti. Görüldüğü kadarıyla esnaf çevresinde yararlı bir adamdı, gücü yettiğince de bu çevreyi etkileyebiliyordu. Onun girişimleri ve yardımları sayesinde esnaf derneğinde iyi bir kütüphane ve bir okuma salonu açılmıştı.

İçmeyi severdi, fakat içtiği zamanlarda efendiliğini, kendine saygısını yitirmez, ayık olduğu zamanlardakinden daha konuşkan olmazdı. Konuşmayı fazla sevmemesi yüzünden, Varvara Vasilyevna'nın evinde soyut konularda tartışma çıktığı zaman çarpık bacaklarını sandalyesinin altına kıvrarak suspus oturur; gövdesini ileri verip

kollarıyla dizlerine dayanır, bir yandan da parmaklarını oynatarak konuşulanları can kulağıyla dinlerdi. Onun bu oturuşuna herkes alışmıştı, sandalyesinde iki büklüm duruşunu kimse yadırgamazdı. Ancak ne kadar basit de olsa günlük konulardan söz açıldığında hemen konuşmaya katılır, çeşitli bakımlardan görüşler ileri sürerek, görüşülen konu soyulmuş bir yumurta gibi cascavlak ortaya çıkıncaya dek işin peşini bırakmazdı.

İlk anlarda Şebuyev'e büyük bir ilgiyle, dikkatle davrandı. Şebuyev'in konuşmalarını dinlerken öne doğru daha bir eğiliyor, parmaklarını daha belirgin bir biçimde oynatıyordu. Fakat mimarın bir tutumu hoşuna gitmemiş olacak ki bir süre sonra onunla ilgilenmeyi bıraktı, bu da kimsenin gözünden kaçmadı, hemen nedeni sordular.

“Belki de yanılıyorum, ne de olsa iyi bir ruhbilimci değilim. Öyle sanıyorum ki, adamın bizlere karşı yukarıdan bir bakışı, küçümsüyormuş gibi bir tavrı var. Ben burnu Kaf Dağı'nda herifleri sevmem. Ne biçim... Nasıl bir şey bu?.. Madem birtakım yüksek görüşleri varmış, gelsin bunları bize açıklasın. Şu da bir gerçek ki, adamın kendi çizgisi var... Fakat... Fakat bu bizlere karşı tuhaf davranması için bir neden değildir...”

Hreptov, kulak tırmalayan ince sesiyle sürdürdüğü konuşmasını henüz bitirmişti ki, onun esnafarla girdi çıktısında yakın arkadaşı olan Kirmalov kalın sesiyle kestirip attı:

“Çünkü, efendim, o bir burjuvadır!”

Kilise şarkıcısı, aynı zamanda da yerel bir gazetenin yazarı ve iflah olmaz bir ayyaş olan Kirmalov, sade Rus halkının yetenekli, tam da bu nedenle mutsuz temsilcilerinden biriydi. Yerel gazeteye yazdığı, şarkıcıların, işçilerin yaşamıyla ilgili küçük öykülerde insanlara duyulan

KLASİKLER

“Yakında büyük bir ucube yazmaya başlayacağım. Bir mujik tasviri yapacağım; eğitilmiş, mimar, düzenbaz, zeki, elbette yaşama tutkuyla bağlı olacak.”

Maksim Gorki, 1899 yılında Anton Çehov'a yazdığı bir mektupta *Mujik*'in ortaya çıkışını böyle anlatıyordu. Gorki'nin bir taşra kentinde aydın olmanın nasıl bir şey olduğunu hassas bir gözle ve sert eleştiri gücüyle ele aldığı bu kısa roman tamamlanmadan kaldı, fakat sürekli yeni projelerle halk yararına işler yapmaya çalışan Mimar Akim Andreyeviç Şebuyev portresi adım adım devrime yaklaşan Rusya'da ortaya çıkan insanın habercisi oldu.

Kapak resmi: Franz Roubaud

canyayinlari.com twitter.com/canyayinlari facebook.com/canyayinevi

ISSN: 978-975-07-3968-4

9 789750 719684